

ÚVODEM

Antologie je součástí komplexního projektu ÚČL AV ČR „Dějiny české literatury 1945–1989“ a jejím hlavním úkolem je umožnit uživateli snazší přístup k některým významným, původně většinou jen časopisecky publikovaným textům, na něž se odvolávají autoři příslušných kapitol připravovaných Dějin. Antologie přijala takovou periodizaci poválečného vývoje, na které se shodli tvůrci hlavního projektu (1945–1948–1958–1969–1989): vydávána je tedy postupně v takto vymezených čtyřech svazcích.

První svazek antologie, který vyšel v roce 2001, se dotýkal období mezi květnem 1945 a únorem 1948; svazek druhý (2002) zahrnoval prvních deset let po komunistickém puči. V předkládaném třetím svazku jsou shromážděny texty z let 1958–69, tedy z období, kdy do značné míry slábla účinnost politického dohledu nad literární tvorbou i její reflexí (i když ne plynule, a také nikoli absolutně).

Snažili jsme se především připomenout témata nejzávažnějších diskusí tohoto období, i když limitovaný rozsah publikace zdaleka neumožňuje zachytit vše podstatné. Obvyklá úskalí subjektivního výběru se v tomto svazku zřejmě musí projevit nápadněji než v předchozích dvou: pestrost literárního života šedesátých let a pozoruhodné proměny způsobu reflexe literární tvorby nejspíš nelze v jednom svazku zprostředkovat. Ve snaze o zachování koncepční kontinuity dali jsme i v tomto svazku přednost tématům s širším společenským dosahem; vývoj teoretického myšlení o literatuře, jehož zrcadlem byly vedle knižních publikací zvláště ve druhé polovině desetiletí např. časopisy Česká literatura a Orientace, naše antologie prakticky nepostihuje. Stejně tak nebylo možno zahrnout mnohé pozoruhodné stati dotýkající se jednotlivých literárních děl či odborných prací. Základní členění antologie je chronologické a tematické: proto nemůžeme garantovat zastoupení všech významných osobností sledovaného desetiletí-

tí (antologie členěná do víceméně „osobnostních“ kapitol by se od našeho svazku nepochybně významně lišila), u zastoupených autorů pak z týchž důvodů nelze zajistit, aby byli zastoupeni nejpozoruhodnějšími texty své osobní bibliografie. (V této souvislosti je možná vhodné připomenout, že od devadesátých let zvláště zásluhou nakladatelství Torst postupně vycházejí rozsáhlé knižní výběry časopisecky publikovaných děl nejvýznamnějších představitelů české literární kritiky šedesátých let.) Předpokládáme také, že ve zvažované elektronické verzi antologie, jejíž příprava nebude poznamenána vědomím omezeného rozsahu, bude možné se lépe vyrovnat s problémy, které jsou v knižním vydání obtížně řešitelné.

Třetí svazek antologie otevírá vystoupení Ladislava Štolla na spisovatelské konferenci v roce 1959, dokumentující úsilí stranických dogmatiků o zachování mocenských pozic, jež jim mnozí dosud loajální literáti ve druhé polovině padesátých let začínali upírat. Jiným dokumentem téže doby jsou nenávistné ohlasy na první vydání Zbabečků Josefa Škvoreckého, soustředěné do druhého oddílu tohoto svazku, který ovšem zahrnuje také ojedinělé hlasy zdrženlivější či vstřícné, zastoupena je i exilová kritika. Následující oddíl pojmenovaný podle knihy Eduarda Goldstückerera Na téma Franz Kafka přináší výběr z kafkovských diskusí od konce let padesátých do poloviny let šedesátých, přičemž liblickou konferenci (1963) připomíná – vzhledem k relativně dostupnému knižnímu vydání sborníku přednesených příspěvků – jen hlavní referát Goldstückerův. Oddíl Kdo je Švejk? alespoň třemi statěmi představuje téma, s nímž se – jak dokládá ostatně i jeho přítomnost v dalších dílech antologie – naše nejen literární myšlení vyrovnávalo prakticky po celé poválečné období.

Oddíl O kritice, odpovídající obdobným oddílům v předchozích i následujícím svazku antologie, zaznamenává vývoj teoretické reflexe „kritického řemesla“ od počátku do konce dekády. Následující dva oddíly se obracejí do minulosti: oddíl Pohledy zpět zahrnuje pokusy vyrovnat se se sotva překonanými padesátými lety (míněna je ovšem jejich první i druhá polovina), oddíl Znovu spory dědické zachycuje diskuse o literatuře meziválečného období, jež podnítila mj. kniha Květoslava Chvatíka Bedřich Václavěk a vývoj marxistické estetiky (1962). Oddíl Tváři v tvář je věnován první etapě časopisu Tvář (podobně jako jsme věnovali samostatné oddíly nejvýznamnějším generačním skupinám i v minulých dvou dílech antologie); nepříliš rozsáhlý, přesto snad nikoli zkreslující výběr je doplněn článkem Jana Trefulky, který zastupuje kritické přijetí Tváře na stránkách konkurenčního literárního tisku. Spory o Tvář jsou ostatně přítomny i ve statích oddílu Oč se přeme, dokládajících gradaci dobových diskusí o svobodě umělecké tvorby i o úloze a smyslu Svazu českosloven-

ských spisovatelů. IV. sjezd této organizace, jemuž je věnován samostatný oddíl, se stal v roce 1967 impulsem k již zcela otevřenému střetu svobodomyšlně uvažující části literární obce s politickou mocí. Bouřlivý vývoj nemohl ujít pozornosti exilové publicistiky, která je v oddílu Na druhém břehu zastoupena minimálně, leč jistě výmluvně. Oddíl Pražské jaro, pražská zima připomíná optimistický rok 1968 i jeho pozvolný hořký konec. Projev Jaroslava Seiferta na ustavujícím sjezdu záhy zaniknuvšího Svazu českých spisovatelů třetí svazek antologie uzavírá.

Kromě uvedených oddílů si však čtenář všech tří svazků antologie jistě povšiml několika „skrytých kapitol“, které – ač nepojmenovány – procházejí antologií ve všech již publikovaných dílech (např. halasovské diskuse, jimž je ve II. dílu vyhrazen samostatný oddíl, pokračují i v šedesátých letech, a proto jsou i v tomto dílu alespoň dvěma články připomenuty, stejně jako je v předchozích svazcích anticipována kapitola „kafkovská“ i „švejkovská“).

Podobně jako v předchozích dvou dílech antologie setrvali jsme také tentokrát – v souladu se zadáním grantového projektu – především u časopisecky uveřejňované publicistiky; nezbytné výjimky představují sborník z liblické konference o F. Kafkovi či sborník referátů a diskusních příspěvků přednesených na IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů v roce 1967. A podobně jako u předchozích svazků připomínáme, že antologie je doplňkový projektem Dějin; fakt, že vychází dříve, je dán pouze pochopitelnými technickými důvody.

Michal Přibáň